

Оксана ПАСИЦЬКА

БІЗНЕС І ОСВІТА: ДІЯЛЬНІСТЬ ТОРГОВЕЛЬНО- КООПЕРАТИВНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ГАЛИЧИНІ В ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Охарактеризовано стан розвитку та особливості навчального процесу в українських кооперативних та торговельних навчальних закладах. Зокрема проаналізовано діяльність Кооперативного ліцею Ревізійного Союзу Українських Кооператив та Торговельної школи Товариства «Просвіта», роль українських культурно-освітніх товариств та економічних установ у розвитку та пропаганді кооперативної освіти в Галичині.

Ключові слова: кооперація, освіта, викладачі, учні, торговельно-кооперативні навчальні заклади, Галичина, Львів.

У першій третині ХХ ст. становленням та розвитком українського торговельно-кооперативного шкільництва в Галичині займалися культурно-освітні товариства та установи, як-от «Просвіта», «Рідна школа», РСУК, «Народна торгівля», «Сільський господар», «Маслосоюз». Найбільш результативною в цьому напрямі виявилася діяльність А. Гаврилка, М. Галушинського, А. Жука, А. Качора, К. Коберського, Д. Коренця, Й. Танчаковського, В. Левицького, О. Луцького, І. Лучишина, Ю. Павликовського тощо. Особливу роль у популяризації ідей кооперативного руху відіграло Товариство «Просвіта». Створення учнівських кооперативів і запровадження теоретичного курсу з кооперації було одним із напрямів діяльності Товариства «Рідна школа» в галузі торговельно-кооперативного виховання. Економічні товариства «Народна торгівля», «Сільський господар», «Маслосоюз» спрямовували свою діяльність на підготовку кваліфікованих кадрів для власних потреб. РСУК виконував інформаційно-координуючі функції у процесі поширення й реалізації кооперативних ідей.

У зв'язку з формуванням бізнес-середовища та розширенням мережі кооперативів виникала потреба в поширенні кооперативних ідей, підготовці кваліфікованих кооперативних працівників. Про необхідність кооперативного навчання писав референт фахових шкіл І. Лучишин: «В наших гімназіях, семінаріях та в старших класах народних шкіл треба конче завести обов'язкову науку кооперації та дати можливість молоді практично зазнайомитися з нею через закладання і ведення при кожній школі шкільних кооператив. Берім собі приклад хоч би з Естонії і Латвії, де кооперація є предметом навчання у всіх школах, від народніх до університету»¹.

¹ *Лучишин І.* Фахові школи: поради для батьків та молоді / І. Лучишин. – Львів: Накладом «Рідної школи» при матеріальній допомозі Ревізійного Союзу Українських Кооперативів та Маслосоюзу у Львові. З друкарні Е. Шпильки в Яворові. – 1930. – С. 59.

Важливим виховним і соціалізуючим чинником особистості було запровадження у 1932 р. обов'язкового теоретичного навчання основ кооперації у старших класах середніх та народних шкіл. Одночасно керівництво «Рідної школи» наголошувало, що головною метою навчання кооперації молоді є морально-ідеологічне виховання в дусі етичних ідей співництва й солідарності, а не суто професійна підготовка кооператорів-практиків². Навчання кооперації планували проводити так, щоб зацікавити молодь до самостійного вивчення кооперації та поглибити симпатії до кооперативної ідеї. Із наукою кооперації повинен був ознайомитися не лише той учитель, який викладав кооперацію. Із основами кооперації мали ознайомитися всі учителі. Педагоги мали використовувати кооперативні знання для поглиблення кооперативних відомостей у процесі навчання інших предметів. Наприклад, під час викладання історії та географії треба було також торкатись економічних питань, зокрема кооперації. На уроках української мови учнів навчали писати протоколи засідань, вести кореспонденцію. Тобто перед учительським персоналом ставили завдання докладати максимум зусиль для виховання молоді в кооперативному дусі³. Однак, на відміну від економічних навчальних закладів, у середніх та народних школах цю ідею не вдалося цілком реалізувати.

Педагог А. Гаврилко писав, що «від освіти народу залежить успіх кооперації»⁴. Він також давав поради, як навчати дітей кооперації, зокрема чого має навчити молодь шкільна кооперація: «Бачити й вишукувати те, що усіх лучить, оминати того, що роз'єднує більшість; бачити потреби загалу і спосіб їх вдоволювання; учитися на прикладі товарознавства – які є товари, з чого їх виробляють і як; пізнавати джерела закупки товарів – гуртові й детальні; порівнювати ціни гуртові з детальними, калькулювати ціни товарів; учитися книговодства, складання рахункових звітів і звітів про діяльність; учитися парламентаризму, проведу нарадами, висказувати в відповідній формі свої гадки, виконувати ухвали»⁵.

Мета діяльності шкільних кооперативів – ознайомлення дітей із кооперативною ідеєю і практикою. Відповідно до потреб учнів і школи шкільні кооперативи займалися: забезпеченням підручниками і шкільними приладами; поповненням шкільної бібліотеки книжками, журналами, часописами; створенням шкільного музею й поповнення експонатами; організацією шкільних свят, лекцій та екскурсій. Більш складним видом діяльності була організація кооперативної їдальні чи буфету для харчування своїх членів, зокрема бідніших. Шкільні кооперативи виробничого типу займалися палітурними (оправа книжок) і столярними роботами; виготовленням іграшок; організацією спільної праці в городництві, садівництві, бджільництві. При школах діяли також ощадні та кредитні каси як спеціальні фонди, які привчали учнів до ощадності та громадського планування і особистого життя, так і всієї шкільної громади⁶.

² Гінтерс З. Соціалізація особистості в процесі фахової економічної освіти: ретроспективний погляд / З. Гінтерс // Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал / [гол. ред. Н. Г. Ничкало]. – Львів, 2007. – № 5. – С. 174.

³ Там само. – С. 174–175.

⁴ Гаврилко А. Роля учительства в кооперації / А. Гаврилко. – Львів: Накладом автора і с-ки. З друкарні «Діла». – С. 3.

⁵ Там само. – С. 11.

⁶ Гінтерс З. Соціалізація особистості в процесі фахової економічної освіти... – С. 172–173.

До економічної теоретико-практичної діяльності учнів спонукали не лише шляхом створення шкільних крамниць, а й організації ощадних кас. У крамницях учні вчилися торговельній справі, обліку й розрахункам у торгівлі, оцінюванню вартості виробів, а в ощадних касах ознайомилися з елементами банківської справи. У такий спосіб формувалися практичні навички майбутньої бізнесової діяльності.

Про кооперативне виховання референт фахового шкільництва І. Лучишин писав: «Кооперація виховає працюючих, рухливих громадян, дасть їм практичне знання, необхідне для людини як господаря у власному чи народному господарстві. А правильно поставлене кооперативне виховання піднесе в очах молодого покоління значення і вартість людей, які працюють для і серед народу, покаже їм, що на українських землях є величезне поле для праці, яке живим і працездатним людям дасть засіб для прожиття»⁷.

У 1920–1930-х рр. РСУК був однією з центральних установ, яка займалася підготовкою кадрів для української кооперації й торгівлі. РСУК за участі представників різних кооперативних об'єднань («Народна торгівля», «Центросоюз», «Центробанк», «Маслосоюз») і громадських освітніх організацій («Просвіта», «Рідна школа») організовував засідання, на яких обговорювали питання підвищення кваліфікації кооперативних працівників. Із цією метою РСУК організовував кооперативні курси, забезпечував лекторів та слухачів необхідними навчальними матеріалами, а до викладання дисципліни кооперації залучав своїх службовців. Надзвичайно популярними були заочні кооперативні курси РСУК⁸.

Від 1936 р. РСУК проводив вакаційні курси, на яких викладали О. Луцький, К. Коберський, І. Зелінський, І. Луч, М. Корчинський та інші. Лекції читали: Ю. Павликовський «Кооперація за української державності»; І. Витанович «З починів українського суспільно-економічного відродження і як народжувався у нас кооперативний рух», «Кооперація як виховний чинник в школі і потреби та недостачі в наших школах»; І. Филипович «Відбудова західноукраїнської кооперації після війни»; О. Луцький «Наш кооперативний світогляд на тлі головних економічних доктрин», «Кооперативи здоров'я і план організації українських кооперативів здоров'я»; В. Левицький «Кооперація як форма господарської демократії»; К. Коберський «Абрамовський як ідеолог кооперації», «Планова кооперація і господарка»; М. Хроноват «Краєвий молочарський союз у минулому, сучасному і майбутньому»; А. Матчак, Б. Біганський «Враження з прогулянки українських кооператорів по Швеції і Данії».

Як провідна установа української кооперації, РСУК проводив курси бухгалтерів для учнів греко-католицької Богословської академії у Львові, лекції з кооперації на курсах інструкторів Хліборобського вишколу молоді, сільськогосподарських інструкторок при «Сільському господарі» у Львові та кооперативних пропагандисток Жіночої кооперативної гільдії та Союзу українок⁹. РСУК організовував щорічні кооперативні свята під гаслом: «Самі беремо свої справи в руки». Із метою кооперативної

⁷ Лучишин І. Кооперативне виховання в школах «Рідної школи» // Рідна школа (Львів). – 1932. – Ч. 1. – С. 91.

⁸ Ковальчук О. Особливості підготовки кадрів кооперативними товариствами у Галичині (кін. XIX – перша пол. XX ст.) / О. Ковальчук // Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал / [гол. ред. Н. Г. Ничкало]. – Львів, 2002. – № 6. – С. 397.

⁹ Там само. – С. 398.

пропаганди РСУК підготував цикл фільмів із кооперативного та побутового життя. Члени РСУК проводили низку інших заходів: анкетування «Кооперація як чинник поступу в нашій національній життю»; конкурси статей на тему «Вплив кооперації на наше село». Із метою поглиблення знання кооперативних працівників організували закордонні екскурсії до Данії та Швеції¹⁰.

РСУК планував створити мережу кооперативних курсів у всій Галичині. У 1938 р. представники ревізійно-кооперативної установи зверталися до Кураторії львівського шкільного округу з відповідною пропозицією щодо відкриття систематичних кооперативних курсів на зразок роботи в цьому напрямку економічної установи «Сполем» у Варшаві¹¹. Планували організувати навчання у групах бухгалтерів кредитних та молочарських кооперативів, кооперативних працівників і членів наглядових рад¹².

Від кінця 1930-х рр. у Львові діяв Приватний коєдукаційний кооперативний ліцей РСУК – школа вищого ступеня, яка готувала кооперативних службовців середньої ланки різних кооперативних організацій¹³. Ліцей функціонував під керівництвом дослідника кооперативного руху І. Витановича, який був учнем І. Крип'якевича та М. Кордуби. І. Витанович написав низку розвідок на кооперативну тематику, які публікували в «Господарсько-кооперативному часописі», «Агрономічному віснику» та інших економічних часописах.

Право на відкриття ліцею дала Кураторія Львівського шкільного округу 14 вересня 1938 р. Навчання відбувалося у приміщенні РСУК. У ліцеї навчали молодь працювати в рільничих, рільничо-торговельних, споживчих, кредитових кооперативах на теоретичних і практичних заняттях відповідно до Закону від 11 березня 1932 р. про устрій шкільництва¹⁴. На перший навчальний 1938–1939 н. р. записалося 43 особи (22 хлопці, 21 дівчина). Це були діти із сімей різного соціального статусу з Львівського, Станіславівського, Тернопільського, Волинського воєводств¹⁵.

У навчальному закладі працювали вчителі, які мали закінчені вищі академічні студії або тимчасовий дозвіл на навчання. Вони брали участь у краєвих та закордонних конференціях, з'їздах, а також були слухачами методично-дидактичних курсів техніки реклами в Катовіцах.

У навчальному закладі велику увагу приділяли викладанню фахових предметів, зокрема намагалися поєднувати теорію з практикою, а саме теорію з організацією кооперативів, товарознавство з господарською географією. Під час викладання акцентували увагу на суспільній співпраці та кооперативних ідеях. У ліцеї були спеціалізовані фахові кабінети: товарознавчий, торговельний, а також діяв шкільний кооператив.

¹⁰ Там само. – С. 400–401.

¹¹ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ України). – Ф. 179. – Оп. 4а. – Спр. 2576. – Арк. 1.

¹² Там само. – Арк. 6.

¹³ *Gintpers* З. Економічна освіта молоді в Галичині на початку ХХ ст. / З. Гіптерс // Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал [гол. ред. Н. Г. Нічкало]. – Львів, 2005. – № 2. – С. 133.

¹⁴ ЦДІАЛ України. – Ф. 179. – Оп. 4а. – Спр. 665. – Арк. 2.

¹⁵ Там само. – Арк. 1–7.

Серед торговельних навчальних закладів варто виділити Торговельну школу Товариства «Просвіта» у Львові, яка функціонувала з 1911 р. Торговельна школа була своєрідним навчально-виробничим комплексом у міжвоєнний період: Торговельна школа (1911); Однорічний торговельний курс для абітурієнтів (1921), від 1937 р. – Школа адміністративно-торговельної підготовки; Вищий кооперативний курс (від 1929 р. – Економічно-кооперативний інститут)¹⁶. Згідно зі статутом завдання Торговельної школи полягало в тому, щоб «підготовляти теоретично і практично молодь обох полів до праці в наших торговельних, касових і промислових, передусім кооперативних установах»¹⁷.

Педагогічний процес у навчальному закладі ґрунтувався на програмах і навчальному плані, які були складені на підставі планів дворічних торговельних шкіл, які діяли в Австрії (від 1911 р.), та відповідно до планів трирічних шкіл (від 1924 р.). За окремим дозволом шкільної влади введено науку про співництво (кооперацію) як обов'язковий предмет¹⁸. Додатковими предметами у школі були англійська та французька мови, палітурництво, друкування на машинці.

Навчання й виховання молоді, професійна підготовка значною мірою залежали від педагогічного колективу. Зауважимо, що впродовж 1920–1930-х рр. у школі та на курсах викладали педагоги штатні та сумісники з вищою загальною чи професійною освітою, яку здобули в місцевих або закордонних вищих школах. Наприклад, А. Ковалисько, А. Березовський, І. Лежогубська були випускниками Торговельної академії у Відні. А. Березовський працював у школі понад 30 років, а І. Лежогубська – понад 25 років. Педагоги С. Старосольський, М. Рудницький, Т. Білостоцький, І. Витанович, Є. Пеленський, Д. Коренець закінчили філософські студії у Львівському університеті та за кордоном. С. Любомир вивчав товарознавство у школі, політичну арифметику на Однорічному торговельному курсі, завідував товарознавчим кабінетом, був інженером Політехніки у Празі, директором фірми «Достава»¹⁹. Крім цього, він – автор підручників із товарознавства читав відкриті лекції «для всіх поляків – професорів товарознавства Львівської округи»²⁰. У школі викладав також Северин Пастернак – директор Фахово-доповнюючої чоловічої школи у Львові, випускник гірничої академії у Пржимбрамі. Працювали в цьому навчальному закладі випускники Вищої школи заграничної торгівлі у Львові З. Котович і В. Кисілевський. У 1920-х рр. кооперацію у школі викладав редактор «Господарсько-кооперативного часопису» А. Гаврилко, а також учителями працювали Ю. Павликовський – випускник правничих студій Львівського університету та Рільничої академії у Відні; І. Цьорох та О. Скрентович – випускники Торговельної академії у Львові; В. Несторович викладав економію і книговодство на Однорічних торговельних курсах, був абсолювентом Високої школи для світової торгівлі у Відні, редактором фахового часопису «Торговля і промисл»; І. Федів – доктор філософії Празького університету, абсолювент Празької

¹⁶ Ковальчук О. Навчально-виховний процес в українській торговельній школі / О. Ковальчук // Рідна школа. Збірка спогадів колишніх учнів – «рідношкільників». – Львів: РВО «Основа», 1999. – С. 103–104.

¹⁷ ЦДІАЛ України. – Ф. 206. – Оп. 1. – Спр. 1696. – Арк. 1.

¹⁸ Ковальчук О. Навчально-виховний процес в українській торговельній школі... – С. 106.

¹⁹ ЦДІАЛ України. – Ф. 206. – Оп. 1. – Спр. 1696. – Арк. 7–8.

²⁰ Там само. – Спр. 1697. – Арк. 16.

політехніки, викладав господарську географію і стенографію на Однорічних торговельних курсах²¹. Важливу роль у діяльності школи відіграв Й. Танчаківський – перший референт фахового шкільництва в «Рідній школі» у Львові і творець так званої Торговельно-промислової комісії в «Рідній школі». У період керівництва Д. Коренця педагогічну працю розпочали енергійні вчителі А. Ковалисько та І. Витанович.

Деякі професіонали поєднували громадську діяльність із викладацькою працею, зокрема М. Волошин – адвокат, І. Чапельський – банківський урядник, В. Ольховий – інженер РСУК, викладав кооперацію й кооперативне книговодство, К. Коберський – редактор кооперативного часопису, навчав учнів кооперації, Р. Чайковський – апеляційний суддя, який викладав торговельне законодавство й суспільно-політичний устрій держав²².

Велику увагу приділяли учнівській практиці та відвідуванню кооперативних установ, приватних і державних торговельних, промислових і кооперативних підприємств, що мало допомогти молоді після закінчення школи працевлаштуватися за фахом. Учні проходили вакаційну практику у львівських кооперативах та на фабриках, зокрема у краєвому союзі «Сільський господар», «Народній торгівлі», парцеляційному товаристві «Земля» тощо. Під час навчання шкільна молодь відвідувала «склепи і магазини» «Народної торгівлі», Краєвого союзу господарського, бюро Краєвого союзу кредитового, Земельного банку гіпотечного й Товариства взаємних обезпечень «Дністер». Наприклад, у лютому–березні 1922 р. учні школи оглянули млин «Том і син». У 1925 р. вони відвідали «Східні торги», фабрику «Фортуна нова», Львівську броварню, книгарню «Атлас», «Маслосоюз», фабрику залізних виробів Зеленського, фірму Бачевського у Львові²³. У 1937–1938 н. р. учні купецької гімназії оглянули ливарню заліза «Ферум», механічну ткальню «Комета» у Львові, а також мали зустріч із М. Заячківським – директором «Народної торгівлі»²⁴. У 1938–1939 н. р. учні, окрім краєзнавчих прогулянок, відвідували «Східні торги» у Львові, у Винниках – фабрику цвяхів «Сталь», державну фабрику тютюнових виробів, підприємство «Гар», де виготовляли гребінці і дзеркала, млин Аксельбрада у Львові тощо²⁵. Учні Торговельної школи відзначали українські національні та професійні свята, відвідували виставки українського промислу, виставки творів Асоціації незалежних українських митців, протиалкогольні публічні заходи Товариства «Відродження» тощо.

Випускники школи й курсів працевлаштовувалися в міських і сільських кооперативах від найнижчого ступеня до найвищих централ РСУК. Чимало з них ставали співробітниками торговельних фірм, власниками торговельних підприємств. Абсолютенти мали право займати місця урядовців II категорії в державній і самоврядній службі на рівні з матуристами гімназій.²⁶ У 1936 р. випускники Торговельної

²¹ ЦДІАЛ України. – Ф. 206. – Оп. 1. – Спр. 1696. – Арк. 8–9.

²² Там само. – Ф. 179. – Оп. 4а. – Спр. 2256. – Арк. 22.

²³ Там само. – Спр. 2257. – Арк. 15, 20; Спр. 2258. – Арк. 10.

²⁴ Там само. – Спр. 2265. – Арк. 50.

²⁵ Там само. – Спр. 2266. – Арк. 33.

²⁶ Ковальчук О. Навчально-виховний процес в українській торговельній школі... – С. 105.

школи утримували понад десять крамниць, що було дуже важливо для суспільно-економічного розвитку Галичини²⁷.

У 1930-х роках унаслідок реформування фахового шкільництва відбулися зміни в торговельно-кооперативних навчальних закладах. Зокрема, Торговельну школу у Львові реорганізовано в торговельну гімназію (офіційна назва – Приватна коедукційна купецька гімназія у Львові Товариства «Рідна школа»), а замість Однорічного підготовчого курсу створено Однорічну школу адміністраційно-торговельної підготовки, а Торговельну школу в Яворові перейменовано на Кооперативну школу. Педагогічна спільнота позитивно відреагувала на реорганізацію торговельних навчальних закладів і очікувала позитивних змін²⁸.

Навчання в гімназії тривало чотири роки. Навчально-організаційний процес школи відповідав організації аналогічних державних чотирирічних купецьких гімназій, а індивідуальний напрям навчального закладу був торговельно-кооперативним. Торговельна гімназія готувала кваліфікованих працівників кооперативів, чого вимагали тогочасні економічні обставини. Велику увагу приділяли також вивченню торговельного підприємництва, товарознавства, господарської географії, техніки реклами, організації й техніки торгівлі. Учні торговельної гімназії проходили обов'язкову практику на різних господарсько-кооперативних підприємствах²⁹. Закінчення Торговельної гімназії давало змогу продовжувати навчання на вищих студіях, працювати в економічних установах (кооперативних, банківських, господарських, промислових), чи бути урядовцями II категорії на державній службі³⁰.

У Купецькій гімназії в 1937–1938 н. р. навчалось 235 учнів: 91 дівчина, 144 хлопці³¹. Станом на 1938–1939 н. р. у школі працювало 5 штатних, 15 позаштатних учителів та 2 лікарів³². Педагогів Купецької гімназії, крім навчально-виховної роботи, активно залучали до науково-виховних заходів у закладі й за його межами. Зі звіту за 1938–1939 н. р. дізнаємося про те, що в січні 1939 р. проф. Т. Білостоцький брав участь у Конгресі польських стенографів та 3'їзді учителів стенографії. 27–28 січня 1939 р. проходила окружна «конференція учителів-комерціалістів» у Державній купецькій гімназії у Станіславові за участі проф. З. Котовича, проф. С. Пастернака та проф. В. Кисілевського. А. Ковалисько у березні 1939 р. брав участь у «конференції учителів-комерціалістів» у Тернополі. У травні 1939 р. в Державній купецькій гімназії в Перемишлі організовано конференцію учителів товарознавства, у якій взяли участь директор А. Ковалисько, проф. Л. Савойка і проф. С. Пастернак³³.

Зауважимо, що приватні торговельно-кооперативні заклади майже не фінансувалися з державного бюджету. Зокрема, із кошторису Львівської купецької гімназії довідуємося, що дохід навчального закладу у 1937 р. становив 44 280 зл.: 38 810 –

²⁷ Білавич Г. Товариство «Рідна школа» / Г. Білавич, Б. Савчук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1999. – С. 132.

²⁸ ЦДІАЛ України. – Ф. 206. – Оп. 1. – Спр. 1696. – Арк. 5.

²⁹ Там само. – Спр. 1696. – Арк. 11.

³⁰ Там само. – Спр. 1703. – Арк. 1.

³¹ Там само. – Спр. 1402. – Арк. 2.

³² Там само. – Ф. 179. – Оп. 4а. – Спр. 2266. – Арк. 8.

³³ Там само. – Арк. 32.

шкільні сплати, 2 250 – здача в оренду приміщення на адміністративно-торговельний курс, 3 000 – допомога від Міністерства віросповідань і освіти, 200 зл. – допомога Промислово-торговельної палати³⁴.

Найбільше надії на розвиток торговельного навчального закладу у Львові педагогічні працівники покладали на українську спільноту. Організаційну підтримку та фінансову допомогу Торговельна школа отримувала від Товариства «Рідна школа», Краєвого союзу кредитового, Товариства «Дністер», «Народної торгівлі», Центрального союзу кооперативів, Краєвого товариства кредитового, «Народної гостинниці»³⁵.

Товариство «Рідна школа» наприкінці 1930-х рр. мало намір заснувати також однорічну кооперативну школу у Бродах³⁶, а також у Сокалі, в Угневі, у яких могла б навчатися молодь із Волині та Холмщини³⁷. Однак ці спроби були невдалими. На зразок Львівської торговельної школи хотіли відкрити фаховий навчальний заклад у Станіславові. Організаційними питаннями займався банкір Василь Тимцюрак, а директором був професор В. Садовський. Однак, зважаючи на недостатню кількість учнів, школа функціонувала лише один 1921–1922 н. р. Опісля О. Скрептович намагався відкрити у Станіславові торговецькі курси «Рідної школи», але й вони не працювали довго. Торговельна школа у Городенці, яку заснував адвокат В. Кассіян, також діяла нетривалий термін. Лише в 1934 р. організовано в Яворові Українську приватну торговельну школу, а 1939 р. – у Станіславові – чотирирічну торговельно-кооперативну гімназію. У 1938–1939 н. р. відкрито Приватний жіночий торговельний ліцей із українською мовою навчання Українського інституту для дівчат у Перемишлі³⁸.

Отже, торговельно-кооперативні навчальні заклади Галичини відігравали важливу роль у національному економічному розвитку українців та формуванні економічної моделі суспільства. У них навчалася молодь не лише з Галичини, а й з Волині, Холмщини, Полісся, Підляшшя, Бессарабії, Буковини й Закарпаття. Тобто вони мали не лише локальний, а загальноукраїнський характер національно-господарських установ. Українці в еміграції також організовували торговельні навчальні заклади, наприклад Українську комерційну школу в Чикаго, про яку згадує економіст В. Доманицький у своєму рефераті як про заклад спеціально пристосований до умов американського економічного життя³⁹. Загалом, торговельно-кооперативне навчання і впровадження шкільного кооперативу розглядали в тогочасному бізнесовому середовищі як практику громадської співпраці, солідарності та самопомоги. Кооперативне виховання було практичною школою демократичного виховання, прищеплювало молоді почуття громадської відповідальності, готувало дітей до дорослого підприємливого життя, вчило думати не лише про власні потреби, але й мислити критеріями соціального підприємництва.

³⁴ ЦДАЛ України. – Ф. 179. – Оп. 4а. – Спр. 1400. – Арк. 1 зв.

³⁵ Там само. – Спр. 2258. – Арк. 12.

³⁶ Там само. – Ф. 206. – Оп. 1. – Спр. 337. – Арк. 1.

³⁷ Там само. – Спр. 338. – Арк. 4.

³⁸ *Ginперс* З. Економічна освіта молоді в Галичині на початку ХХ ст. ... – С. 132.

³⁹ ЦДАЛ України. – Ф. 302. – Оп. 1. – Спр. 606. – Арк. 25.

Oksana Pasitska. Business and Education: Activities of Trade-Cooperative Educational Institutions in Galicia in the first third of XX century

The article inquires into the development and features of educational process in Ukrainian cooperative and trade educational institutions. Particularly, activities of the Cooperative lyceum of Ukrainian Cooperatives' Revisory League (RSUK) and Trade school of «Prosvita» society are analyzed. The position and role of Ukrainian cultural and educational societies and economic establishments in development and propaganda of cooperative education in Galicia are identified.

Keywords: cooperation, education, teachers, students, trade-cooperative educational institutions, Galicia, Lviv.